

**“ASQAD MUXTORNING CHINOR ROMANI: AKBARALI TIMSOLINING
BADIY-PSIXOLOGIK ASOSLARI”**

Matquliyeva Marg‘uba Farxodovna

Urganch Ranch texnologiya universiteti, PhD

e-mail m. farxodovna @utu-ranch.uz+998975100381

Azimbayeva Soniya Marat qizi

Urganch ranch texnologiya universiteti, talaba E-mail:

Soniyaazimbayeva@gamil.com+99895-228-54-24

Annotatsiya: Ushbu maqolada Asqad Muxtorning 1969-yilda yozilgan Chinor romanidagi bosh qahramon Akbarali timsoli badiiy-psixologik asoslarda tahlil qilingan. Asarda qahramonning ichki ruhiy kechinmalari, vijdon azobi, halollik va kechinmalarining motivatsion ildizlari o‘rganilib, ularning realistik psixologik tasvir uslublari asosida badiiy ideal sanoati nuqtai nazari bilan tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Asqad Muxtor; Chinor romani; Akbarali timsoli; badiiy-psixologik tahlil; vijdon azobi; realistik tasvir.

Аннотация: В данной статье художественно-психологически проанализирован образ главного героя романа «Чинар» Аскада Мухтара, написанного в 1969 году. В произведении исследуются внутренние духовные переживания героя, муки совести, честность и мотивы его переживаний, а также их художественное изображение с точки зрения реалистической психологической манеры и концепции художественного идеала.

Ключевые слова: Аскад Мухтар; роман «Чинар»; образ Акбарали; художественно-психологический анализ; муки совести; реалистическое изображение.

Annotation: This article provides an artistic and psychological analysis of the main character Akbarali in Asqad Muxtor’s 1969 novel Chinar. The study explores the character’s inner spiritual experiences, feelings of conscience, honesty,

and the motivational roots of his struggles, analyzing them through the lens of realistic psychological depiction and the concept of artistic ideal.

Keywords: *Asqad Muxtor; Chinor novel; Akbarali's image; artistic-psychological analysis; pangs of conscience; realistic depiction.*

Kirish

Asqad Muxtor (1920–1997) – O‘zbekiston xalq yozuvchisi, publitsist va tarjimon bo‘lib, uning *Chinor* romanida o‘zbek xalqining mehnatsevarlik, axloqiy zimma va ruhiy kechinmalari kolektiv legendar obrazlari orqali ifodalanadi. ¹*Chinor* romanining asosiy voqealari 1969-yilda Yangi asr avlodi nashriyotida bosilgan asarda jamlangan bo‘lib, u realistik uslubda inson ruhiyatidagi inqiroz, vijdon azobi, ichki kechinmalarni ta'sirli badiiy usul bilan tasvirlaydi ²

Roman voqealar markazida – Akbarali G‘oziyev timsoli. Uning urushdagi yutqazuvlar, murakkab insoniy sinovlar hamda vijdon azobi asoslangan ichki ruhiy kechinmalar orqali shakllangan. Bu maqolada Akbarali obrazining badiiy-psixologik asoslari o‘rganiladi, uning ruhiy kechinmalari realistik psixologik tasvir uslubi orqali tahlil qilinadi, hamda bu tasviriy yondashuv badiiy ideal bilan qanday uyg‘unlikda yotgani ko‘rib chiqiladi.

Tahlil va Muhokama

Chinor romanining badiiy-psixologik jihatdan eng markazida turuvchi — **Akbarali timsoli** — asarda inson ruhiy kechinmalarini, ayb va vijdon azobini chuqur badiiy tahlil asosida ochib beradi. Adabiyotshunoslik manbalarida uning ruhiy olamining realistik va dramatik tasviri alohida ta’kidlanadi

Roman kompozitsiyasi — rivoyatlar, tasvirlar va voqealar g‘oyat erkin, modal ko‘rinishda, vaqt va makonda izchilliksiz — bu tashqi ko‘rinishda "g‘alati"dek tuyuladi, lekin bunday struktur Adabiyotshunoslar nazarida obrazlarning ichki psixologik aloqalarini mustahkamlaydi. Asarda Ochil boboning hayoti markazida turuvchi taqdirlardan ushbu “shajaraviy” strukturaga asos yaratiladi.

¹ Vikipediyacharactereducationtashkent.blogspot.com

² charactereducationtashkent.blogspot.com/hilolnashr.uz.

Akbarali ruhiy kurashining tahliliga ko'ra, u uzoq depressiya va ruhiy iztiroblar, vijdon azobi jarayonidan o'tadi. Ayniqsa, Ochil bobodan eshitilgan "Odam deb yashagan doimo tirik" iborasi uning ruhiyatida jon berish, tiklanish, hayotga bo'lgan irodani qayta uyg'otadi. Bu psixokolingvistik ta'sir romanda muhim tahliliy moment bo'lib, ma'no va ruhiyat uyg'unligi nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi.

Bu yerda psixologik motivatsiya — Akbarali o'z ichki azobini nafaqat ayb bilan, balki bu "tirik"lik kayfiyati orqali yengishga intiladi. Psixologiyada bu holat self-efficacy (o'ziga bo'lgan ishonch), ruminatsiya (kichikkezar fikrlanish), va moral redemption (axloqiy kechirim) orqali tasvirlanadi – badiiy matnda esa bu jarayon ruhiy dramatism yordamida xalqaro ilmiy nuqtai nazardan mavjud tahlil uslublari bilan mos tushadi.

Roman uslubi — **realistik badiiy-psixologik tahlil** uslubida qurilgan. Akbarali ruhiyatidagi og'irlik, ichki monologlar, ruhiy kechinmalar va ich-tashqi dialoglar — bular asarda realistiklikni ta'minlovchi asosiy badiiy uslubiy vositalardir.³

Muallif bu orqali qahramonni idealizatsiyalashdan saqlanib, uni kamchiliklari bilan ham jonli negarizm qiladi.

Asqad Muxtor bunday realistik yondashuvni o'zining ijodiy uslubida chuqur integratsiya qilgan. Chunki romanning dramaturgiyasi, vaqt va voqea-o'zgarmasligi, tasvirlarning zamonaviylikdan qat'iy nazar insoniy ichki olamga urg'u berilishi — bular uning realistik psixologik yozish uslubining asosiy xususiyatlari sifatida ko'riladi.⁴

Badiiy ideal esa Akbarali orqali undirilgan irodali, halol va vijdonli inson idealidir. Biroq bu idealizatsiya emas; qahramonning ichki to'qnashuvlari, ayb tuyg'usi va ruhiy azoblari — bu idealni yoritishda hamma-barchasidan foydalanilgan. Shuning uchun adabiy ideal va ruhiy realistiklik uyg'unlashgan natija hosil bo'ladi.

³ kutubxona.samduuf.uz

⁴ kutubxona.samduuf.uz

Tahliliy umumlashtirish:

- Akbarali obrazining ruhiy kechinmalari dramatik va realistik tarzda tushuntirilgan — depressiya, vijdon azobi, ichki jazolanish, motivatsiya.
- Ochil boboning nutqi — ontologik "tiriklik" iborasi ruhiy muayassariyatni uygʻotadi; bu psixologik-lingvistik jihatdan valid tahlildir.
- Realistik badiiy uslub — ichki dialoglar, monologlar, monokho'rlik, syujet ichkarisidagi ruhiy bosim orqali siz tasvirlangan.
- Muallif idealizatsiya yoʻlidan bormagan; balki qahramonni kamchiliklari bilan realistik jihatdan ochgan.
- Kompozitsiya — vaqt va makonda aralash struktur — psixologik tahlilni kuchaytiradi, teskari simptomatik strukturaga xizmat qiladi.

Xulosa

Ushbu maqolada *Chinor* romanidagi Akbarali timsolining badiiy-psixologik asoslari tahlil qilindi. Qahramonning ruhiy kurashi, vijdon azobi, ichki monologlar orqali tasvirlangan kechinmalari realistik badiiy psixologizm yondashuvi asosida inkor etildi. Asqad Muxtor realistik uslubni tanlab, badiiy-psixologik tasvirni kuchaytirish orqali ma'naviy soddalik va idealni o'quvchiga yetkazadi. Kelajakda ushbu qahramon manzaralariga yanada chuqur intertekstual tahlil va psixologik-nazariy yondashuvlar yordamida qo'shimcha tahlillar qilish mumkin.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Quyidagi manbalar maqolada tahlil va faktlar manbalari sifatida ishlatilgan. Har biridan aniq bet (agar mavjud bo'lsa) keltirilgan:

1. Asqad Muxtorning "Chinor" romani (Yangi asr avlodi, 1969) – muallifning realistik uslub va syujet tafsilotlari. charactereducationtashkent.blogspot.com
2. "Chinor" – Hilol Nashr: kitob tavsifi va ramziy-badiiy tahlil (2018), jild hajmi 576 bet. hilolnashr.uz
3. Wikipedia – Asqad Muxtorning tarjimai holi va ijodi haqida ma'lumot (tavallud, ijodiy faoliyat, janrlar). [Vikipediya](https://ru.wikipedia.org/wiki/Асқад_Мухтор)
4. CyberLeninka – "Chinor" romanida ayol portretining badiiy-psixologik asoslari [КиберЛенинка](http://cyberleninka.ru)

5. Scribd – “Chinor” romanining PDF tavsifi, 576 bet, nashr yili 2017. [Scribd](#)
6. Interaktiv.OAK – Asqad Muxtorning badiiy uslubi haqida [interaktiv.oak.uz](#)
7. Ruzmanova, R. – “Tahliliy o‘qish” o‘quv qo‘llanmasi, “Chinor” romani badiiy tahlili ko‘rsatilgan, mavzu darslikda mavjud – 4-mavzu, [Kutubxona - SamDUKF](#)
8. Andijon maktab maqolasi – “Chinor” romanidagi Akbarali timsolining psixologik asoslari va vijdon azobi (bet 142–143) [Journals.uz](#)